

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.1.50>

ДОЗВІЛЬНА СИСТЕМА ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Шило С.М.,*доцент кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук***Шило С.М. Дозвільна система як особливий вид діяльності органів публічної адміністрації.**

У статті здійснено аналіз сучасних теоретичних уявлень про сутність понять «дозвіл» та «дозвільна система», на основі чого сформульовано авторське визначення поняття «дозвільної системи», розкрито її сутність та основні ознаки. На основі вивчення й аналізу наукових джерел та нормативно-правової бази визначено місце дозвільної системи в діяльності органів публічної адміністрації. З'ясовано, що поняття «дозвільна система» необхідно розглядати у двох аспектах: у широкому та вузькому розумінні. Обгрунтовано, що поняття дозвільної системи у вузькому розумінні фактично розкриває сутність здійснення контролю уповноваженого органу публічної адміністрації за обігом предметів, матеріалів та речовин, які становлять підвищену небезпеку для життя і здоров'я людини та щодо яких встановлено спеціальні правила або порядок. Як бачимо загальною ознакою серед представлених визначень поняття «дозвіл» є обов'язкова наявність окремого офіційного документа від уповноваженого суб'єкта, який надає відповідне право на щось, а також визначення об'єктів та предметів цього дозволу, «...тобто, хто, кому, де, на яких умовах і протягом якого терміну надає можливість здійснювати ту чи іншу діяльність, використовувати ті чи інші окремі предмети, речовини чи матеріали». Дозвільна система не «дозволяє» мати те чи інше право, а створює відповідний процесуальний формат для належної (адекватної, відповідної вимогам закону) його реалізації. Це стосується і багатьох інших прав людини і громадянина. Вони є цілком реальними і невідчужуваними, але для відповідної їх реалізації треба «розгорнути» (ініціювати і здійснити) передбачені законом процедури, пройти через усі передбачені законом стадії процесу. Правореалізація є процесуальною за своєю природою, важко уявити собі якісь складні правові відносини (а права людини є їх уособленням), які можна було б реалізувати без процесуального оформлення. З огляду на те, що повноваження щодо здійснення дозвільної системи у цій сфері покладено на органи поліції, зроблено висновок, що дозвільну систему у вузькому розумінні варто розглядати як дозвільну систему Національної поліції України.

Ключові слова: дозвіл, дозвільна система, правове регулювання, дозвільне провадження, Національна поліція України.

Shilo S.M. Permit system as a special type of activity bodies of public administration.

The scientific article analyzes modern theoretical ideas about the essence of the concepts of 'permission' and 'permission system', on the basis of which the author's definition of the concept of 'permission system' is formulated, its essence and main features are revealed. Based on the study and analysis of scientific sources and the legal framework, the place of the permit system in the activities of public administration bodies is determined. It was found that the concept of 'permissive system' must be considered in two aspects: in a broad and narrow sense. It is substantiated that the concept of a permit system in a narrow sense actually reveals the essence of the exercise of control by an authorized body of public administration over the circulation of objects, materials and substances that pose an increased danger to human life and health and for which special rules or procedures have been established. As we can see, a common feature among the presented definitions of the term «permit» is the mandatory presence of a separate official document from an authorized entity that grants the corresponding right to something, as well as the definition of the objects and subjects of this permit, «...that is, who, to whom, where, under what conditions and during what period provides the opportunity to carry out this or that activity, to use these or that individual objects, substances or materials». The permissive system does not «permit» to have this or that right, but creates an appropriate procedural format for its proper (adequate, compliant with the requirements of the law) implementation. This applies to many other human

and citizen rights. They are quite real and inalienable, but for their appropriate implementation, it is necessary to «deploy» (initiate and carry out) procedures prescribed by law, to go through all stages of the process prescribed by law. Legal implementation is procedural by nature, it is difficult to imagine any complex legal relations (and human rights are their embodiment) that could be implemented without procedural design. Considering the fact that the authority to implement the permit system in this area is entrusted to the police authorities, it was concluded that the permit system in the narrow sense should be considered as the permit system of the National Police of Ukraine.

Key words: permit, permit system, legal regulation, permit proceedings, National Police of Ukraine.

Постановка проблеми. Проблеми визначення засад, належного регулювання умов і порядку реалізації законів та підзаконних актів набувають в сучасних умовах особливої гостроти і практичної значущості. Поняття «адміністративний процес» завжди привертало увагу науковців, а його розуміння віддзеркалювало домінуючі уявлення про сутність і призначення адміністративного права і державного управління. В ході розбудови незалежної демократичної правової держави відбувається відповідна зміна точок зору на ряд фундаментальних політико-правових цінностей і реалій практики, до яких належить, безумовно, і адміністративний процес. Для формування сучасних науково-методологічних і правових засад реформування на адміністративному терені необхідні відповідні наукові дослідження широкого кола питань, які охоплюють проблематику адміністративного процесу взагалі та дозвільного провадження – однієї з органічних і найважливіших його складових, зокрема.

Надання дозволів і ліцензій, відповідна регламентація тих чи інших видів діяльності, а також заборона певних видів діяльності – в усьому цьому знаходить своє втілення призначення управлінсько-регулятивної діяльності. Саме таким чином держава реалізує свої функції органу впровадження певного соціального порядку і гарантування певних рамок свободи, певного режиму примусу і контролю.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематиці здійснення дозвільного провадження приділяли увагу такі вчені, як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Д.М. Бахрах, О.І. Безпалова, С.Г. Братель, В.А. Гуменюк, Д.С. Денисюк, О.В. Джафарова, Є.В. Додін, В.П. Жванко, Ю.Ю. Заєць, І.Г. Кириченко, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк, С.Ф. Константінов, Є.О. Легеза, С.В. Лихачов, М.В. Лошицький, Д.В. Осінцева, С.Д. Подлінева, В.І. Сіверін, В.І. Ткаченко, О.В. Харитонова, В.В. Чмелюк, Т.І. Шапочка, О.С. Юнін та ін.

Водночас, урахувавши сучасні тенденції реформування правоохоронних органів та незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, чимало питань зазначеної проблеми й дотепер залишаються недостатньо дослідженими або піддані частковому розгляду в межах більш вузької проблематики у рамках дозвільної діяльності Національної поліції України. У зв'язку з цим, виникає потреба в удосконаленні розуміння дозвільного провадження як особливого виду адміністративного процесу.

Виклад основного матеріалу. Останніми роками, із прийняттям Конституції України нового імпульсу набула розбудова демократичної, правової держави, головним завданням і змістом діяльності якої є утвердження, забезпечення і захист прав та свобод людини і громадянина. Виконання цього завдання пов'язане із вирішенням ряду складних політичних, економічних, соціальних і правових проблем, оскільки реальний стан справ в державі і суспільстві ще далекий від вимог часу. Україна переживає важку соціально-економічну кризу, одним з найбільш небезпечних соціальних лих залишається криміногенна ситуація. Все це призводить до погіршення життєвого рівня населення, рівня його захищеності, зростання кількості протиправних посягань на права і свободи громадян, власність, громадський порядок і громадську безпеку, інші об'єкти правоохорони, серед яких особливу тривогу викликають злочини та інші правопорушення, пов'язані із зброєю, вибуховими матеріалами, наркотичними, сильнотоксичними, отруйними речовинами, спеціальними засобами, які через свої небезпечні властивості вилучені або обмежені у цивільному обігу.

Складовою дозвільної політики є регуляторна політика. Мета її полягає у запровадженні ефективного державного регулювання у сфері підприємництва, тобто оптимального регулювання державою підприємницької діяльності, усунення правових, економічних та адміністративних перешкод у реалізації права на підприємницьку діяльність [1, с. 37]. Дозвільна політика має ширший за регуляторну об'єкт управлінського впливу, а саме – суб'єкти підприємницької діяльності, а також ті учасники правовідносин, які реалізують свої права в іншій сфері суспільних відносин. Отже, слід розглядати саме питання дозвільної політики, яке є ширшим за регуляторну.

Ключовим при цьому є поняття «дозвіл». Воно має певні усталені, але не безспірні в правовій науці тлумачення. Дозволом звичайно вважають офіційне санкціонування уповноваженими виконавчими

органами (посадовими особами) певних дій фізичних і юридичних осіб, яке здійснюється з метою забезпечення громадської безпеки, законності, охорони правопорядку, життя і безпеки громадян [2, с. 274]. Саме в цьому розумінні вживається дане поняття в законодавчій і виконавчій практиці України.

У правотворчій діяльності термін «дозвіл» застосовується в різних законодавчих та інших нормативно-правових актах та розуміється по-різному залежно від контексту, а саме:

1) документ, виданий центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, який надає право на експорт чи імпорт товарів (Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання») [3];

2) документ установленого зразка, виданий центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, що дає право на проведення археологічних розвідок, розкопок на території пам'ятки, охоронюваній археологічній території, в зонах охорони, історичних ареалах населених місць, а також на дослідження решток життєдіяльності людини, що містяться під землею поверхнею та водою (Закон України «Про охорону археологічної спадщини») [4];

3) рішення, що надає право іноземцям та особам без громадянства на імміграцію (Закон України «Про імміграцію») [5];

4) документ установленої форми, виданий розповсюдженню зовнішньої реклами на підставі рішення виконавчого органу сільської, селищної, міської ради, який дає право на розміщення зовнішньої реклами на певний строк та у певному місці (Типові правила розміщення зовнішньої реклами) [6];

5) спеціальний дозвіл (ліцензія) на користування надрами, який надається у порядку, визначеному законодавством, і надає суб'єкту господарювання право на користування ділянкою надр із зазначеною у дозволі метою (Порядок проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів (ліцензій) на користування надрами) [7];

6) документ, який надає право на фактичне здійснення окремого перевезення радіоактивних матеріалів територією України з дотриманням вимог законодавства та норм і правил з ядерної та радіаційної безпеки (Положення про порядок здійснення перевезення радіоактивних матеріалів територією України) [8] тощо.

Як бачимо загальною ознакою серед представлених визначень поняття «дозвіл» є обов'язкова наявність окремого офіційного документа від уповноваженого суб'єкта, який надає відповідне право на щось, а також визначення об'єктів та предметів цього дозволу, «...тобто, хто, кому, де, на яких умовах і протягом якого терміну надає можливість здійснювати ту чи іншу діяльність, використовувати ті чи інші окремі предмети, речовини чи матеріали» [9, с. 390].

Отже, з огляду на вищезазначене, спираючись на думку О.О. Сосновика [9, с. 390], вважаємо, що під поняттям «дозвіл» слід розуміти офіційний документ установленої форми, виданий уповноваженим суб'єктом (органом державної влади, посадовою особою) на підставі, у межах повноважень та у спосіб і в порядку, що регламентовані чинним законодавством України, який дає право на певний вид діяльності або окрему діяльність з використанням чітко визначених предметів, речовин або матеріалів [10, с. 28-29].

Дозвільна система не «дозволяє» мати те чи інше право, а створює відповідний процесуальний формат для належної (адекватної, відповідної вимогам закону) його реалізації. Це стосується і багатьох інших прав людини і громадянина. Вони є цілком реальними і невідчужуваними, але для відповідної їх реалізації треба «розгорнути» (ініціювати і здійснити) передбачені законом процедури, пройти через усі передбачені законом стадії процесу. Правореалізація є процесуальною за своєю природою, важко уявити собі якісь складні правові відносини (а права людини є їх уособленням), які можна було б реалізувати без процесуального оформлення [11].

Незважаючи на те, що словосполучення «дозвільна система» широко використовується у правовій літературі, єдиного розуміння його також не існує, хоча можна вважати, що певний спільний зміст це поняття вкладається. Однак, в ряді випадків існування такого терміну взагалі ігнорується. Зокрема, новітній довідник юридичної термінології визначення поняття «дозвільна система», так само як і «дозвільне провадження» взагалі не містить [12], хоча їх, зрозуміло, аж ніяк не може бути віднесено до другорядних або таких, якими можна нехтувати.

Дозвільну систему можна характеризувати, з одного боку, як різновид спеціальної адміністративної діяльності (яку здійснюють, зокрема, органи Національної поліції України). З іншого боку, у більш широкому розумінні дозвільна система є типологічно близькою до ліцензування. Широке розуміння

дозвільної системи передбачає особливий порядок вчинення різними суб'єктами будь-яких дій, на які потрібно одержати спеціальний дозвіл. Дозвільна система у вузькому розумінні поширюється лише на об'єкти, перераховані в Положенні про дозвільну систему [13; 14, с. 194]

Пункт 1 зазначеного Положення визначає дозвільну систему як особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речей, а також відкриття і функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою забезпечення інтересів держави і безпеки громадян. В Положенні наведено також перелік об'єктів, на які поширюється дозвільна система. До них віднесено такі предмети, матеріали, об'єкти, безконтрольне володіння і використання яких може завдати шкоди громадському порядку, особистій безпеці громадян, може бути використано із злочинною або іншою протиправною метою [13].

Зрозуміло, що вищий орган виконавчої влади країни – Кабінет Міністрів – керувався конкретними прагматичними міркуваннями і зовсім не ставив за мету дати теоретично обґрунтоване визначення дозвільної системи, тому встановлені ним її межі (інтереси держави і безпека громадян) є не зовсім чіткими. Поняття «інтереси держави» і «безпека громадян» дуже широкі за своїм обсягом, їх взагалі важко визначити, а тому невизначеними виявляються і межі дозвільної системи. Скажімо, не може викликати заперечень віднесення до дозвільної (ліцензійної) системи діяльності, пов'язаної з ядерною енергетикою. Основні принципи ліцензування в сфері використання ядерної енергії і радіаційної безпеки можуть бути поширені на розуміння сутності і завдань дозвільного провадження в цілому. На думку Г.І. Балюка, основними принципами дозвільної діяльності у сфері використання ядерної енергії повинні бути: пріоритетність забезпечення екологічної, ядерної, радіаційної безпеки порівняно з економічними інтересами; незалежність оцінки заяви та прийняття рішень від об'єкта дозвільної діяльності; обґрунтованість встановлених критеріїв, компетентність та об'єктивність осіб, установ та організацій, які здійснюють дозвільну діяльність; відповідальність за достовірність і повноту відповідного аналізу; обґрунтованість оцінки та прийняття рішення [15, с. 263].

На думку С. В. Лихачова, така невизначеність (точніше кажучи, відсутність однозначної визначеності) є важливою для розуміння сутності і специфіки дозвільної системи у демократичному суспільстві, зокрема у період суспільних трансформацій. Для того, щоб більш рельєфно показати цю специфіку, розглянемо традиційне розуміння дозволу як різновиду адміністративно-правового відношення [1, с. 41].

Ортодоксальне тлумачення такого відношення розуміє під ним форму соціальних відносин, в яких завжди бере участь орган, наділений державно-владними повноваженнями. Незважаючи на те, що таке відношення виникає за ініціативою заявника, який бере на себе виконання додаткових (але таких, які він бажає за власною волею, на основі власного вибору виконувати) обов'язків у сфері державного управління, сутність владних відносин не змінюється, – тобто за такого підходу ми маємо звичну потворну асиметрію суб'єктно-об'єктних відносин, ієрархічну субординацію, в якій громадянин з самого початку виконує «пасивно-страждальну», нерівноправну роль, хоча і є ініціатором, принаймні – співініціатором – зазначених відносин. В такому контексті дозвільна система має авторитарно-директивний характер і є одним з механізмів одержавлення суспільства, гіперетатистського втручання в усі сфери життя за принципом «заборонено усе, що не дозволено».

На терені розбудови новітньої української державності пріоритети адміністративно-правового регулювання мусять зазнати істотних трансформацій, зокрема, з огляду на фундаментальні права громадян України, проголошені і зафіксовані в Конституції нашої держави. Немає сумнівів, що метою існування дозвільної системи в Україні є створення гарантій реалізації громадянами своїх конституційних прав (недоторканності особистості, її гідності, майна тощо), забезпечення громадської безпеки і порядку. Ця мета окреслює контури сфери дозвільної системи, тобто усі інші завдання дозвільної системи мають бути підпорядковані зазначеній меті, бути її продовженням і розвитком. Ніякі інші міркування (крім передбачених законом обмежень в умовах надзвичайного стану, воєнних дій тощо) не повинні виступати обґрунтуванням невиправданого розширення компетенції органів, що здійснюють дозвільну систему, оскільки це неодмінно призведе до антиконституційного обмеження прав і свобод громадян, а також стати на заваді демократичного розвитку суспільства.

С.Д. Подлінев запропонував розуміння дозвільної системи як досить жорсткої, ускладненої форми ліцензування, яка реалізується завдяки особливому адміністративному провадженню – дозвільному провадженню. На його думку, дозвільна система становить спеціальний вид ліцензування, котрий породжує адміністративно-правове відношення між заявником та уповноваженим органом виконавчої влади, в якому заявник добровільно покладає на себе певні обов'язки у сфері державного управління,

невиконання яких тягне адміністративну чи кримінальну відповідальність, – натомість отримуючи право на зайняття певними видами підприємницької діяльності чи право на придбання, зберігання, користування, продаж предметів, матеріалів, речовин, безконтрольний обіг яких може зашкодити громадській безпеці, громадському порядку і майну [16, с. 12].

Можна погодитись, що жорсткість є критеріальною вимогою дозвільної системи – здобувач дозволу повинен знати «правила гри», він бажає, щоб дії органів дозвільної системи будуть здебільшого передбачуваними. Але жорсткість ми тлумачимо не в тому розумінні, що колись заборонене ніколи не буде дозволено. Прагматична гнучкість і відкритість змінам також мусять бути властиві дозвільній системі, щоб відповідно реагувати на плин часу, соціальні зміни, вимоги розвитку. Щодо «ускладненості» дозвільної системи, на яку вказав С.Д. Подлінев, то демократичні принципи організації і функціонування адміністративних органів вимагають прозорості, простоти і швидкості процесу адміністрування. Через це «ускладненість» аж ніяк не повинна бути штучним ускладненням, уособленням бюрократичного деформування норми.

Варто також переглянути базисні правові засади, на яких ґрунтується розуміння сутності цієї системи. Її чинна правова основа складалася під впливом колишнього радянського законодавства (відверто заборонного за своєю сутністю і спрямованістю), під впливом норм міжнародного права та тих змін, що відбуваються в економічній, політичній та інших сферах життя України після набуття нею незалежності. Нове (точніше, більш адекватне новим реаліям) розуміння повинно виходити з реалій крутої зміни політичних і економічних орієнтирів України і будуватися з урахуванням пріоритетних суспільних цінностей, насамперед, прав людини і громадянина.

Закріплені в Конституції України, права, свободи і обов'язки складають основу правового статусу громадянина, що повинен бути єдиним для усіх на території нашої держави. Звідси – логічні і принципові висновки: по-перше, законодавче забезпечення прав громадян має бути визначене як головне завдання всіх органів виконавчої влади (в тому числі, зрозуміло, й тих, що здійснюють ліцензійно-дозвільну систему), по-друге, демократизм адміністративної політики передбачає (а не тільки «припускає») рівність сторін в управлінських відносинах, відкритість виконавчої влади і відповідальність її органів, створення системи адміністративної юстиції.

Висновки. Таким чином, важливе місце в діяльності органів публічної адміністрації посідає дозвільна система, під якою в широкому розумінні варто розглядати нормативно закріплену діяльність щодо забезпечення органами публічної адміністрації чітко визначеного порядку щодо обов'язкового отримання організаціями, установами та окремими особами дозволу на здійснення дій, встановлених відповідними правилами.

Поняття «дозвільної системи» у вузькому розумінні доцільно розглядати як «дозвільну систему Національної поліції України», під якою слід розуміти врегульовану чинним законодавством діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України та їх посадових осіб щодо здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами нормативно закріплених правил та порядку виготовлення, придбання, реалізації, транспортування, зберігання, обліку, використання, ремонту та знищення спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, які становлять підвищену небезпеку для життя і здоров'я людини, а також відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, стрілецьких тирів, стрільбищ, мисливських стендів, магазинів, сховищ, складів, арсеналів і баз, де зберігаються та/або використовуються ці предмети, матеріали і речовини.

Зважаючи на викладене, дозвільне провадження – це особливий вид адміністративного процесу, сукупність послідовних дій, врегульованих адміністративно-процесуальними нормами, які забезпечують певний порядок реалізації дозвільної політики, відповідної конституційним положенням щодо напрямків державного будівництва. Дозвільне провадження – це також сукупність взаємопов'язаних стадій, кожна з яких вирішує конкретні завдання. Усі стадії спрямовані на виконання єдиної мети провадження. Від того, яка ця мета (іншими словами, на основі яких цінностей, з якою метою створено даний інститут, задля чого і на яких засадах функціонує дане провадження) залежить і сутнісна спрямованість дозвільної системи як такої.

На підставі аналізу положень правової доктрини, тенденцій державного будівництва, нормативних актів, що регулюють відносини в галузі дозвільної системи, метою впровадження та існування дозвільної системи в Україні є реалізація конституційних прав і свобод громадян, організація забезпечення громадської безпеки, громадського порядку і безпеки майна. Звернення громадян до органів, які здійснюють дозвільно-ліцензійне провадження, уособлюють різновид соціального контракту, що передбачає взаємну відповідальність і взаємну довіру. З одного боку, громадянин усвідомлює необхід-

ність опосередкування своєї діяльності втручанням адміністративних органів держави (якій він довіряє), з іншого, – він так само вірить і виходить з того, що держава виходитиме з взаємно прийнятних і вигідних обом сторонам умов «дозвільного контракту».

Держава, з свого боку, «виправдовує» і реалізує через дозвільно-ліцензійну систему своє призначення як сили, яка затверджує і гарантує в суспільстві порядок, справедливість і можливість користуватися свободами і правами. В той же час, через посередництво ліцензійно-дозвільної системи громадянин набуває багато повноважень і привілеїв, якими раніше користувалася виключно держава. Тобто можна вважати, що в процесі адміністративно-правових відносин, які складають дозвільну систему, сторони не тільки повинні формально сприйматися «як рівні», – в процесі і внаслідок таких відносин сторони насправді повинні врівноважуватися і ставати рівними.

Список використаних джерел:

1. Лихачов С.В. Дозвільне провадження в адміністративному процесі: дис... канд. юрид. наук. Харків, 2001. 177 с.
2. Словник української мови в 11 томах. За ред. І.К. Білодіда, А.А. Бурячок та ін. Т. 9. «С». Київ: Наукова думка, 1978. 917 с.
3. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон від 20 лют. 2003 р. № 549-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15/ed20190203#n44>.
4. Про охорону археологічної спадщини : Закон від 18 берез 2004 р. № 1626-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15/ed20121212/find?text=%C4%EE%E7%E2%B3%EB>.
5. Про імміграцію: Закон від 07 черв. 2001 р. № 2491-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14>.
6. Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами : постанова Кабінету Міністрів України від 29 груд. 2003 р. № 2067. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2067-2003-%D0%BF>.
7. Про затвердження Порядку проведення у 2005 році аукціонів з продажу спеціальних дозволів (ліцензій) на користування надрами: постанова Кабінету Міністрів України від 30 серп. 2005 р. № 828. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/828-2005-%D0%BF>.
8. Про затвердження Положення про порядок здійснення перевезення радіоактивних матеріалів територією України : постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовт. 2004 р. № 1373. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1373-2004-%D0%BF>.
9. Сосновик О.О. Дозвільні адміністративні послуги в органах внутрішніх справ. *Форум права*. 2008. № 1. С. 389–394.
10. Жванко Ю.П. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України у сфері дозвільної системи в умовах особливих правових режимів: 12.00.07. Київ, 2019. 248 с.
11. Аверьянов А.Н. Система: философская категория и реальность. М., 1985. 98 с.
12. Головченко В.В., Ковальський В.С. Юридична термінологія: довідник. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 224 с.
13. Про дозвільну систему: постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 1992 р. № 576 (зі змінами від 4 серпня 2021 р. № 807). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text>.
14. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник / за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків: ХНУВС, 2017. 432 с.
15. Балюк Г.І. Правові аспекти ліцензування в сфері використання ядерної енергії та забезпечення радіологічної безпеки. *Держава і право*. 2000. № 4. С. 261–265.
16. Подлінев С.Д. Діяльність міліції по здійсненню дозвільної системи в умовах формування ринкових відносин в Україні : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 1996. 20 с.